

НЕКРОЛОГ

Благой Шклифов

(30 януари 1935 г. – 24 септември 2003 г.)

Преждевременната смърт на известния български езиковед Благой Шклифов е оргомна загуба за българското езикознание и за диалектологията на славянските езици. В негово лице българската диалектология изгуби въодушевен и неуморен изследовател, който беше посветил живота и научната си дейност за изучаване на диалектите на родното му място в Костурско (Кастория). Като записва диалектите на това място, чиито корени са дълбоко във вековете, той ги съхранява за бъдещите изследователи, които без да се запознаят с постиженията на Благой Шклифов не биха могли да пресъздадат достоверно езиковата картина в тогавашната област, Костурско. Произходът и съдбата на професор Шклифов, както му ги е подготвил живота, са посветени на изследвания за езика на предишната му родина. Това е живот, пълен с неочаквани обрати и изпитания.

Благой Шклифов е роден на 30 януари 1935 г. в село Черешница (на гръцки Поликерасос), тогавашно Костурско (сега Кастория). Започва училище в родното си село и се учи на родния си език, докато вятърът на историята не променя съдбата му. През 1948 г. гръцките партизански власти ЕЛАС, опасявайки се от отмъщението на правителствените отряди, по предложение на гръцката комунистическа партия, изпращат 4000 деца в различни градове на Унгария, Полша, Румъния и Съветския съюз.

Така Благой Шклифов се оказва „сирак-бежанец от Гърция“ в Унгария. Възпитаван е в унгарски детски домове и е учил в гръцко училище като „гръцки поданик“, където говорещото на роден диалект дете научило гръцки език. Средното си образование завършил в Дебрецен, а висшето – в университета „Лорант Йотвьош“ в Будапеща, откъдето получава диплома за преподавател по руски език и литература, а през 1962 г. завършва и българска филология в същия университет.

Няма да сгрешим, ако предположим че точно заниманията по българистика в Будапеща са изиграли решителна роля за решението му да посвети живота си на диалектите на родния си език. Решителна крачка към това решение става отпътуването му за България през 1964 г. От тогава той става аспирант в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ под ръководството на видния български езиковед и диалектолог Стойко Стойков. През 1969 г. Шклифов защитава кандидатска дисертация на тема „Костурският говор“ която е издадена и като книга („Костурският говор.“ София, 1973). След защитата става сътрудник на Института за български език към Българската

Академия на Науките, където от 1970 г. до 1981 г. се занимава с комплексни изследвания на югозападните български диалекти. През 1981 г. заради критиките му към „Уводен том на общославянския лингвистичен атлас“, издаден през 1977 г. в Москва, е преместен в Центъра за научна информация при БАН. От тук той успява да се върне в Института за български език към БАН едва в 1988 г., където работи на различни длъжности до смъртта си. През 1995 г. той става доктор на филологическите науки. Резултат от многогодишната му изследователска работа е неговият труд „Проблеми на българската диалектна и историческа фонетика с оглед на македонските говори“, издадена през 1995 г. Целта на работата му е на основата на съобщения от живи носители на диалектите възможно най-пълно да опише съществуващия само виртуално и съхранен само в устната реч костурския диалект, както в неговата цялост, така и негови отделни части. За монографията му „Пастирската лексика в района на Вич планина“ през 2000 г. му е присъдено званието професор.

Той привлича към изследователската си работа и съпругата си Екатерина Шклифова, заедно с която събира материали и издава през месец юли 2003 г. диалектоложки сборник, който съдържа ценни текстове и факти под общото название „Български диалектни текстове от Егейска Македония“. Това е последното му издание приживе. На 24 септември 2003 г. в село Волтарен след автомобилна катастрофа той неочаквано умира.

Благой Шклифов смята за цел на своя живот изследването на македонските говори с всичките трудности на изборния от него път. От тази си цел той никога не отстъпва, на нея той посвещава целия си научен живот. Без да щади себе си, упорито и целенасочено той се стреми към най-пълното и щателно изпълнение на задачите, които си е поставил. В литературознанието съществува понятието автор на една книга (*homo unius libri*). За професор Шклифов също можем да кажем, че той е изследовател на една тема. Давайки такова определение, ние искаме да изразим нашето уважение към неговия последователно осъществен творчески път. Той упорито се стреми към осъществяване на своята научна програма, без да признава никакви компромиси. Това му дава възможност да постигне големи резултати в своята област. Безкомпромисната дейност на учения е дала богати плодове – в библиографията на неговите научни трудове се съдържат 6 книги, един речник „Речник на Костурския говор“, 29 научни работи и 3 рецензии.

Известно е, че в изследванията по история на езика са формулирани две основни направления, които в славистиката са представени като школата на А.И. Соболевский и направлението на А.А. Шахматов. Разликата между двете направления се състои в източниците за историята на езика: А.И. Соболевский смята за основни източници езиковите паметници, чиито данни той потвърждава като използва живия език и говорите. А.А. Шахматов поставя на

първо място говорите. Като сравнява материали от говорите със свидетелства от паметниците и като проверява този материал, той го е изпозвал в своите произведения. Благой Шклифов представлява направлението на А.А. Шахматов, което е напълно разбираемо, защото на изследвания от него диалект няма езикови паметници.

В същото време при възможност той придава голямо значение на систематичната, последователна съпоставка на материала със славянските езици. Техниката на изследване, която прилага професор Шклифов е отразена най-добре в неговата книга, посветена на българските говори и въпросите на историческата фонетика „Проблеми на българската диалектна и историческа фонетика с оглед на македонските говори“ (София, 1995).

Професор Шклифов разработва свой метод за изследване на фонетичния фонд на анализирания от него диалекти. Същността на подхода му се състои в това, че той обяснява историята на отделните фонemi, изхождайки от характерните особености на звукообразуването, като взема под внимание и други тенденции на звукоизменението в изследвания езиков пласт. Системният характер на неговите изследвания осигурява надеждността на резултатите и възможността за тяхното по-нататъшно използване. От гледна точка на историята на езика и даже от гледна точка на сравнителното изучаване на славянските езици заслужават внимание неговите твърдения за фонемата, означена с буквата *ѣ*, а също и за съдбата на носовите гласни *ѡ*, *ѣ*. Но тези въпроси вече излизат от рамките на историческата диалектология и са проблеми на общата славистика.

В книгата на Благой Шклифов най-важните въпроси на историята на българската фонетика са получили ново обяснение, благодарение на обединението на изследването на говорите със системния подход към явленията. Тук могат да се срещнат такива езикови факти, които по-рано са убягнали от вниманието на учените и поради това представляват съвършено ново явление в тази област на науката. Има и проблеми, чието решение и досега предизвиква дискусии и които не можем да считаме за разрешени. Може да се каже, че тази книга, макар и построена на материал от диалекта на село Черешница, представлява голям принос в българската историческа диалектология и в изследването на македонския диалект. Със своите интересни предложения и открития тя безусловно е оказала влияние на историческата и описателната диалектология.

Особената ценност на монографиите на професор Шклифов, посветени на костурския и долнопреспанския говор, се определя преди всичко от тяхната обективност, съобщенията на точни и достоверни данни. Може би в оценките на споменатите езикови явления ще настъпят някакви изменения, но фактическите данни, които привежда професор Шклифов ще останат действени в историята на нашата наука.

Като говорихме за биографията на професор Шклифов, споменахме, че в детството си той попада в Унгария. Тук той се е възпитавал, учил се и е започнал работа. Той е овладял не само гръцки, но и унгарски език, запознал се е с унгарската литература и култура. Но най-главното е, че той е обикнал Унгария и унгарците и никога не е скривал това. Затова той взема активно участие за задълбочаване на българо-унгарските връзки. Той е помагал на унгарци, оказали се в България, като много от тях е приемал в своя дом. Той е съдействал на много унгарски студенти да получат стипендия в България. Колегата Благой Шклифов беше човек, на чиято помощ можеха да разчитат всички унгарци, пристигнали в България. Това хуманно отношение той проявяваше винаги, когато някой от унгарците е заболявал или е попадал в друга беда. Той винаги се е притичвал на помощ. Нашият любим приятел Благой Шклифов стана неофициален посланик на българската култура и българистиката в Унгария. Той винаги е поддържал провежданите в Унгария изследвания по българистика. Без да щади сили, време и здраве, той се стремеше да разширява базата на нашите българистични изследвания. Той разбираше, че трябва да се поддържат не само столичните изследователи, но и извънстоличните. Така той установи контакт с изследователите от катедрата по руски език и литература в Сегедския университет, на които предложи да се занимават с българистика. Той постоянно посещаваше тази катедра, четеше тук лекции на студентите, вземаше активно участие в научни конференции, организирани от катедрата. С помощта на Българския културен център той се старееше да осигури специализирана литература за сегедските изследователи. Той популяризираше в България работата и постиженията на нашите изследователи и така съдействаше за установяването на връзките между сегедските и българските специалисти. В резултат на неговите усилия известни български учени постоянно посещаваха сегедските колеги и поддържаха тяхната работа. Той имаше огромна роля в редовното изпращане на български лектори в Сегед в рамките на българо-унгарските културни връзки. Благодарение на цялата тази дейност ние успяхме да създадем в нашия университет специалност българска филология, която и до ден днешен съществува и работи успешно. Професор Шклифов помагаше според силите си унгарски специалисти да бъдат поканени на Софийския летен семинар, на семинарите по старобългаристика, както и на първия и втория Конгрес по българистика.

Колегата Шклифов разбираше важността на старобългарския (старославянския) език и българо-унгарските езикови връзки. Ето защо той поддържаше изследванията по история на българския език, които се извършват в Унгария. Но той не се ограничи само с теоретични изводи, за което свидетелство е неговият труд „Старобългарският субстрат в унгарския език“, който излиза на унгарски в сборник, посветен на 1300-та годишнината от създаване-

то на българската държава, но също е отпечатан и на български в сп. „Отечество“, брой 158, 1982 г.

Благой Шклифов беше деен и общителен човек. С всички значителни българисти в нашата страна той имаше не само колегиални, но и приятелски отношения. Той заслужи любовта и уважението на унгарските си колеги. Познавайки неговата научна дейност и човешки качества, можем да кажем, че както българските му колеги, така и унгарските българисти признават научните му заслуги, ползват се от неговите постижения и съхраняват паметта за него.

*Преподаватели от Института по славистика
в Сегедския университет*